

Xenophon: *Anabasis* IV

Oversat af David Bloch og Adam Schwartz

IV. 1 [I det foregående er der altså gjort rede for felttoget indtil slaget, og for hvad henholdsvis storkongen og de grækere, der havde ledsaget Kyros ind i landet, foretog sig; og ligeledes for de kampe, som blev udkæmpet, da storkongen og Tissaphernes havde overtrådt våbenhvilens betingelser, og persernes hær forfulgte grækerne. De kom til et sted, hvor det var fuldstændig umuligt at krydse Tigris på grund af dens dybde og bredde, og der var ikke nogen vej udenom. Derimod hældede de karduchiske bjerge stejlt ud over floden, og strategerne mente derfor, at man burde prøve at gå over bjergene. De havde nemlig fået oplyst af deres fanger, at hvis de gik over de karduchiske bjerge, ville de kunne krydse Tigris' udspring i Armenien, eller gå udenom, hvis de hellere ville det. Euphrats udspring var angiveligt heller ikke så langt fra Tigris' - og sådan forholder det sig faktisk. Fremstødet mod karduchernes land foretog de dels ved at forsøge at holde sig skjult, dels ved at komme fjenden i forkøbet med at indtage højdedrag.]

Da det var omkring den sidste vagt, og der kun var så lidt tilbage af natten, at grækerne lige kunne nå over sletten i ly af mørket, stod de op, da de fik signal til det. De marcherede over sletten og nåede frem til bjerget samtidig med, at dagen brød frem. På dette tidspunkt gik Cheirisophos i spidsen for hæren med sine egne folk og alle de letbevæbnede tropper, og Xenophon fulgte efter med hoplitterne i bagtroppen uden en eneste letbevæbnet soldat. Der syntes nemlig ikke at være nogen risiko for at nogen skulle falde dem i ryggen, mens de gik opad. Cheirisophos nåede op på toppen, før det gik op for nogen i fjendens hær, hvad der foregik. Derefter fortsatte han, og efterhånden som den passerede toppen, fulgte hæren ham ind i karduchernes landsbyer, der lå gemt i slugter og kroge i bjergene. Og nu forlod karducherne deres hjem og gav sig på flugt op i bjergene med deres koner og børn. Der var meget proviant at få, og deres huse var udstyret med utrolig mange bronzeredskaber, som grækerne dog ikke tog nogen af. De gav sig heller ikke til at forfølge karducherne og holdt sig i det hele taget lidt tilbage, i det håb, at karducherne måske ville lade dem drage igennem deres land i fælles forståelse, eftersom de var fjender af storkongen. Men forsyningerne tog de hver især, når de stødte på dem, for det var de nødt til. Karducherne svarede ikke, når de råbte til dem, og gjorde heller ikke på anden måde udseende af at være venligtsindede, og da den græske bagtrop var på vej ned til landsbyerne oppe fra passet, var det allerede mørkt. Opstigningen til passet og nedstigningen til landsbyerne havde nemlig taget dem hele dagen, fordi vejen var så smal.

Og nu havde nogle af karducherne grupperet sig og gik til angreb. De fik dræbt nogle grækere og såret andre med stenkast og pileskud, selvom de ikke var særlig mange. Grækerne var nemlig faldet over dem fuldstændig uventet, og hvis karducherne ved denne lejlighed havde fået samlet en større flok, havde der faktisk været risiko for, at en stor del af hæren var blevet udslettet.

Denne nat bivuakerede grækerne i landsbyerne, og oppe i bjergene brændte karducherne en masse signalbål hele vejen rundt omkring dem og kunne på den måde holde øje med hinanden. Ved daggry mødtes de græske strateger og lochager og besluttede at fortsætte marchen med kun de nødvendigeste og

stærkeste af trækdyrene og at efterlade de øvrige. Ligeledes skulle alle de slaver, der var taget som krigsbytte af hæren i den senere tid, efterlades, for dyrene og krigsfangerne nedsatte marchhastigheden. Desuden gik der mange soldater til bevogtningen af dem, der ellers kunne have deltaget i kampen. Desuden var man nødt til både at skaffe og bære på den dobbelte mængde proviant, når der var så mange mennesker. Det blev derfor besluttet, og de meddelte hæren, at der skulle gøres sådan.

Da de havde spist morgenmad og begyndte at marchere videre, stillede strategerne sig på et egnet sted og konfiskerede de ting, som ikke var blevet efterladt i henhold til ordren, og soldaterne fandt sig i det. Det lykkedes dog nogle få at smugle noget krigsbytte forbi, for eksempel en smuk dreng eller kvinde, de havde forelsket sig i. Sådan marcherede de så den dag, snart kæmpende, snart holdende hvil.

Næste dag blev det et forrygende stormvejr, men ikke desto mindre var man nødt til at fortsætte, for der var mangel på proviant. Og Cheirisophos førte an, mens Xenophon havde bagtroppen. Fjenden angreb voldsomt hele tiden, og i de snævre pas kunne de komme ganske tæt på og bruge deres buer og slynger, så grækerne kun med besvær kom fremad, fordi de konstant var tvunget til at gøre udfald og trække sig tilbage igen. Ofte gav Xenophon fortroppen besked om gøre holdt, fordi han var under voldsomt angreb, og Cheirisophos ventede, hvergang han fik besked på det. Der var dog én gang, hvor han ikke ventede, men fortsatte i højt tempo og gav besked tilbage om at slutte op. Der var åbenbart et eller andet galt, men Xenophon havde for travlt med at holde trit til at undersøge grunden til hastværket, og af samme årsag var marchen en ren flugt for mændene i bagtroppen. Her mistede to tapre mænd livet: Kleonymos fra Sparta fik en pil igennem skjold og læderpanser og ind imellem ribbenene, og Basias fra Arkadien blev skudt tværs igennem hovedet.

Så snart de kom til en lejrplads, opsøgte Xenophon Cheirisophos som han gik og stod og kritiserede ham for ikke at have standset, så de var blevet tvunget til at flygte og kæmpe på samme tid:

“Og nu har vi mistet to fremragende mænd, og vi kunne ikke en gang samle dem op eller begrave dem.”

Cheirisophos svarede: “Kig engang på bjergene, og se, hvor uvejsomt her er overalt. Der er kun en vej, ser du - og den er stejl. På den kan du se en ganske betragtelig styrke, der allerede har sikret sig passet og bevogter vejen væk. Derfor havde jeg så travlt, og derfor ventede jeg ikke på dig; jeg ville se, om jeg ikke kunne nå frem, før passet blev besat. Vores førere siger, at der ikke er nogen anden vej.”

Xenophon sagde så: “Jeg har taget to fanger. For da de blev ved med at volde os besvær, lagde vi et baghold, hvad der gjorde, at vi kunne puste lidt ud. Vi dræbte nogle stykker af dem, men vi var meget omhyggelige med også at tage nogle af dem levende, netop fordi vi så kunne have nogle vejvisere, der kender området.”

De førte straks mændene frem og begyndte at forhøre dem hver for sig, om de kendte en anden vej end den, man kunne se. Den ene benægtede det, selvom de prøvede at skræmme ham på alle mulige måder, og da han ikke havde noget nyttigt at sige, huggede de ham ned, mens den anden så på det. Den overlevende sagde så, at den første havde påstået ikke at vide noget, fordi han havde en datter, der var gift med en eller anden på de kanter. Selv sagde han derimod, at han ville føre dem ad en vej, som endda var bred nok til at trækdyr kunne gå på den. De

spurgte ham så, om der var nogen steder på vejen, som var vanskeligt fremkommelige, og han svarede, at der var et højdedrag, som man umuligt kunne komme forbi, medmindre man sikrede sig det på forhånd.

De besluttede sig derpå for at sammenkalde lochagerne, både dem, der var peltaster og også hoplitternes og forklare dem situationen. De ville så spørge dem, om der var en iblandt dem, der kunne tænke sig at vise sig tapper og melde sig frivilligt til en ekspedition. Af hoplitterne meldte sig Aristonymos fra Methydrion og Agasias fra Stymphalos, begge arkadere, og i konkurrence med dem meldte Kallimachos fra Parrhasia i Arkadien sig. Han hævdede endvidere, at han var parat til tage afsted med udvalgte frivillige fra hele hæren.

“Jeg er nemlig sikker på, at mange af de unge vil gå med, hvis det er mig, der er anfører,” sagde han. Derpå spurgte de, om der var nogen af taxiarcherne¹ fra det lette infanteri, der ville deltage i ekspeditionen. Her meldte Aristetas fra Chios sig så, en mand, der mange gange beviste sit værd for hæren i den slags situationer.

IV. 2 Det var nu allerede blevet sen eftermiddag, og strategerne gav dem besked på at se at få noget at spise og komme afsted. De bandt vejviseren og overlod ham til de frivillige, og man aftalte, at hvis de fik besat højdedraget, skulle de bevogte stedet natten over og give et trompetsignal ved daggry. Derpå skulle de fra deres højere position angribe den styrke, der bevogtede vejen over passet, og de andre ville så komme dem til undsætning så hurtigt, de kunne. Det var altså planen, og de frivillige, der talte omkring 2.000, begav sig afsted, mens regnen stod ned.

Xenophon førte sin bagtrop hen imod passet, for at fjenden skulle holde opmærksomheden rettet mod denne vej, så de andre kunne foretage en omgående bevægelse i al hemmelighed. Men netop da bagtroppen nåede til en kløft med en flod i bunden, som de var nødt til at krydse for at kunne begynde opstigningen, begyndte barbarerne at vælte enorme kampesten ned på dem, som i faldet smadrede imod klipperne og fløj i alle retninger, så det var fuldstændig umuligt at fortsætte ad denne vej. Enkelte af lochagerne prøvede, om det ville lykkes for dem andre steder, og det var de beskæftiget med indtil det blev mørkt. Da de mente, at mørket ville skjule dem, trak de sig tilbage for at lave aftensmad; for de, der havde været i bagtroppen, havde ikke engang fået morgenmad. Fjenden blev ikke desto mindre ved med at rulle sten ned hele natten, det var tydeligt at høre på larmen.

De frivillige i stødtroppen og vejviseren var gået i en bue udenom og overraskede vagterne, der sad omkring et bål. De dræbte nogle af dem og jog de andre på flugt, hvorpå de slog sig ned i den tro, at de beherskede højdedraget. Det gjorde de nu ikke: der var en lille knold oven over dem, og den smalle vej, som vagterne havde siddet på, gik lige under den. Men der var ganske rigtigt en passage derfra ned til de fjender, der var posteret på hovedvejen. Her tilbragte de natten, og ved daggry marcherede de tavse og i kamporden ned mod fjenden. Det var blevet taget, og derfor kunne de komme tæt på i al ubemærkethed, men da parterne fik øje på hinanden, blev der blæst i trompeten, og soldaterne udstødte et kampråb og gik løs på fjenden. De holdt ikke stand, men flygtede bort fra vejen, uden af den grund at miste særlig mange mænd, da de var meget hurtige.

¹ Meningen må jo være ‘peltasternes officerer’, selvom de tilsyneladende lige er omtalt som lochager. Stedet er ikke lysende klart.

Da Cheirisophos og hans afdeling hørte trompeten, indledte de straks et angreb opad mod passet, mens de andre strateger forsøgte sig med forskellige ubefærdede stier. De arbejdede sig op, som de bedst kunne, idet de trak hinanden op med deres spyd, og de var også de første til at slutte sig til stødtropperne, der havde besat højdedraget. Xenophon og halvdelen af bagtroppen fulgte derimod den samme vej som stødtropperne og vejviseren var gået, da den var bedst egnet til at føre trækdyrene ad. Den anden halvdel havde han opstillet bagved dyrene. Undervejs på marchen stødte de på en høj over vejen, som fjenden havde besat, og medmindre de fik dem slået væk, ville de blive afskåret fra de andre grækere. De kunne selvfølgelig være gået samme vej som de andre, men for trækdyrene var der ingen vej udenom, så de råbte opmuntringer til hinanden og stormede bakken med locherne ordnet kolonnevis. De angreb ikke bakken fra alle sider, men efterlod en åbning, som fjenden kunne flygte igennem, hvis de skulle foretrække det. De blev ganske vist en tid og skød og kastede deres skyts efter de fremadstormende grækere, men de rømmede dog bakken uden at have ladet det komme til nærkamp.

Grækerne fortsatte så forbi denne høj og fik øje på en anden lidt fremme, der ligeledes var besat af fjenden, og de besluttede at angribe den på samme måde. Så gik det op for Xenophon, at hvis de efterlod den høj ubevogtet, de netop havde erobret, ville fjenden kunne besætte den igen og derfra gå løs på trækdyrene, når de passerede. (Kolonnen af trækdyr var nemlig strakt ud over et langt stykke, fordi vejen, de gik på, var snæver.) Han posterede derfor nogle lochager på bakken, nemlig Kephisodoros, søn af Kephisophon, og Amphikrates, søn af Amphidemos, begge fra Athen, og Archagoras, der var landflygtig fra Argos. Selv marcherede han med alle de øvrige mod den anden høj, og den indtog de på samme måde. Endnu havde de en tredje knold tilbage, som var langt den stejleste; det var den, der lå ovenover den vagtstyrke, som stødtropperne havde overrasket ved deres bål. Da grækerne nærmede sig, forlod barbarerne knolden uden sværdslag. Alle blev højst forbavsede, men gik ud fra, at fjenden havde trukket sig tilbage af frygt for at blive indesluttet og belejret. I virkeligheden var det nu, fordi de fra toppen havde set, hvad der foregik længere bagude, og nu strømmede de allesammen ned imod bagtroppen.² Xenophon begyndte at gå op mod toppen med de yngste af soldaterne, og de andre beordrede han at marchere langsomt videre, så de bageste locher kunne indhente dem. Han gav dem endvidere besked på at gøre holdt med våbnene i hvil, når de havde tilbagelagt et stykke vej og nået fladt land.

Netop da kom Archagoras fra Argos, som var undsluppet, og meddelte, at de var blevet drevet ned fra den første høj, og at Kephisodoros og Amphikrates var blevet dræbt; det samme gjaldt alle dem, der ikke var sprunget ned fra klippen og nået op til bagtroppen. Efter denne succes kom barbarerne nu op på en høj, der lå lige overfor knolden, og Xenophon prøvede at forhandle med dem gennem en tolk. Han bad om at få ligene udleveret under våbenhvile, og barbarerne lovede at udlevere dem på betingelse af, at grækerne ikke brændte deres huse af. Det gik Xenophon ind på.

Men mens man forhandlede således, og resten af hæren rykkede frem, var alle fjender fra hele dette område strømmet sammen og tog nu opstilling der. Og så snart grækerne begyndte at stige ned fra knolden, for at komme derhen, hvor de andre havde gjort holdt, gik karducherne til angreb i store sværme under

² Dvs. Kephisodoros og Amphikrates og deres folk, der blev efterladt på den første bakke.

råben og skrigen. Da de nåede op på toppen af den knold, som Xenophon var på vej ned fra, begyndte de at rulle klippeblokke ned, og de brækkede benet på én mand, mens Xenophons personlige skjoldbærer stak af med hans skjold. Imidlertid løb hoplitten Eurylochos fra Lousoi i Arkadien frem til ham, og han holdt sit eget skjold frem foran dem begge to, mens de trak sig tilbage. De andre nåede frem til den øvrige hær, der havde taget opstilling i slagorden.

Så var hele den græske hær samlet til én styrke igen, og de slog lejr i de mange udmærkede huse, der var på stedet, og som bugnede af forsyninger. Der var også masser af vin, som de lokale opbevarede i kar, der var forseglet med gips. Xenophon og Cheirisophos fik forhandlet sig frem til, at de fik udleveret deres døde mod til gengæld at give slip på vejviseren. De gjorde efter omstændighederne alt, hvad der var muligt for de døde, som det er skik og brug overfor tapre mænd.

Den næste dag marcherede de videre uden vejviser, og fjenden prøvede at spærre dem vejen frem dels ved kamp, dels ved at besætte steder, hvor vejen var snæver. Hvergang fjenden spærrede dem vejen forude, prøvede Xenophon at fjerne blokaden for fortroppen ved at forlade marchordenen og forsøge at nå et højere punkt, end dem, der bevogtede den; og hvergang de angreb bagtroppen, forlod Cheirisophos så sin plads i marchordenen og forsøgte at nå op over dem, der hindrede vejen frem for bagtroppen. På denne måde kom de hele tiden hinanden til hjælp og gav hinanden kraftig støtte. Nogle gange voldte barbarerne dem også stort besvær, når de havde nået et pas og var på vej ned igen, for de var meget adrætte, så de kunne flygte og smutte væk fra ganske nært hold.

De var kun bevæbnet med bue og slynger, og de var meget dygtige bueskytter. De havde buer, der var op imod halvanden meter lange, og pile på næsten en meter; og når de skulle skyde, trak de strengen til sig ved at stemme venstre fod mod den nederste del af buen. Pilene kunne gå igennem skjolde og panser. Når grækerne fik fat i dem, satte de kastesnore på dem og brugte dem som kastespyd. På disse steder viste kreterne, anført af Stratokles fra Kreta, sig overordentligt nyttige.

IV.3 De slog sig ned i de landsbyer, der lå oven over sletten ved Kentrites-floden, og blev der hele dagen. Denne flod, der er 60 meter bred og danner grænse mellem Armenien og karduchernes land, ligger lidt over en kilometer fra de karduchiske bjerge. Her kunne grækerne så puste ud,³ og de var glade for at se sletten. Og opholdet blev gjort endnu mere behageligt af de rigelige forsyninger, de havde adgang til, mens de igen og igen snakkede om de strabadser, de havde gennemgået. De havde brugt syv dage på marchen gennem karduchernes land, og hver eneste dag havde været én lang kamp. Faktisk havde de lidt større tab dér, end storkongen og Tissaphernes havde påført dem i alle de tidligere træfninger tilsammen. Som de så det, var de nu sluppet vel igennem, og kunne derfor få sig en god nats søvn.

Men ved daggry så de, at der stod fuldt udrustede ryttere på den anden side af floden, parate til at hindre dem i at krydse. Og på den stejle flodbred ovenover rytterne var der opstillet infanterister i slagorden for at hindre dem i at komme ind i Armenien. Det var en styrke, der bestod af armenere, mardere og chaldaiiske lejesoldater under kommando af Orontas og Artouchas. Om

³ Så godt som alle udgaver er enige om at læse ἀπέπνευσαν på dette sted, hvad vi da også gør. Hude læser ἀνεπαύσαντο med de fleste håndskrifter.

chaldaierne sagde man, at det var et frit og tappert folk; deres krigsudstyr bestod af store vidjeskjolde og spyd. De bakker, hvor infanteristerne stod opstillet, lå 100 - 120 meter fra floden, og man kunne kun se én vej, som førte opad - tilsyneladende anlagt af mennesker. Grækerne forsøgte at krydse floden lige overfor denne vej, men det viste sig, at vandet gik dem til over brystet; der var store, glatte sten, som gjorde bunden ujævn, og det var umuligt at bære skjoldet i vandet. Hvis man alligevel forsøgte, rev floden det væk, og hvis man prøvede at bære det på hovedet, var man helt åben for pile og andet skyts.

De måtte derfor trække sig tilbage og slå lejr lige ved flodbredden, hvorfra de kunne se, at karducherne havde samlet en stor styrke bevæbnede mænd oppe på bjerget ved grækernes sidste lejrplads. Da grækerne så, hvor vanskelig floden var at krydse, at fjenden stod på den anden bred, parate til at forhindre det, og at karducherne ville angribe dem bagfra, hvis de alligevel forsøgte, bredte modløsheden sig. Hele dagen og natten med blev de på stedet i vildrede med, hvad de skulle gøre.

Xenophon havde imidlertid en drøm: han drømte, at han var lænket på fødderne, men lænkerne gled af ham af sig selv, så han kom fri og kunne bevæge sig fuldstændigt uhindret.⁴

Ved det første daggry gik han til Cheirisophos og sagde, at han havde et begrundet håb, om at det nok skulle gå. Cheirisophos lyttede med tilfredshed til hans drøm, og så snart solen begyndte at stå op, samlede alle strategerne og forrettede et offer. Varslerne var gunstige allerede ved første forsøg, og officererne skiltes og gav soldaterne besked på at lave morgenmad.

Xenophon var midt i morgenmaden, da to unge mænd kom løbende hen til ham. Alle vidste nemlig, at man frit kunne komme til ham - hvadenten man forstyrrede ham midt i et måltid eller vækkede ham, mens han lå og sov - og tale med ham, hvis det havde betydning for krigsførelsen. De fortalte nu, at de havde været ude for at samle kvas til et bål, og på den anden bred havde de fået øje på en gammel mand og nogle kvinder og småpiger. De stod på nogle klipper, der gik helt ned til vandet, og var i færd med at gemme noget, der mindede om tøjbylter i et hul i klippen. Det havde ikke set ud til at være farligt at krydse floden, for fjendens ryttere kunne slet ikke færdes dér, og de havde derfor taget deres dolke og klædt sig af for at svømme over. De var imidlertid ovre på den anden side, før vandet gik dem til skridtet, og de havde taget tøjet og var gået tilbage igen.

Straks da Xenophon hørte dette, forrettede han et offer og beordrede de unge mænd til at gøre det samme, og bede de guder, som havde givet ham drømmen og vist dem vadestedet, om også at lade det gå dem godt i fremtiden.

Herefter førte Xenophon straks de unge mænd til Cheirisophos, og de gentog deres beretning. Da Cheirisophos havde hørt dette, forberedte han straks et offer, og da de havde ofret i fælleskab, gav de soldaterne besked om at pakke sammen. Selv sammenkaldte de strategerne og drøftede, hvordan de bedst kunne krydse floden; det krævede nemlig en sejr over de tropper, der stod overfor dem, og samtidig skulle de undgå tab fra angreb på bagtroppen. De besluttede at lade Cheirisophos føre an og krydse floden med halvdelen af hæren, mens Xenophon skulle blive tilbage med den anden halvdel; trosset skulle krydse mellem de to dele.

Da alt var gjort parat, marcherede de med floden på venstre side og de to unge mænd som vejvisere. Der var omkring 700 meter til vadestedet, og fjendens

⁴ Der er her et ordspil på διαβαίνειν, der både kan betyde 'tage et helt skridt' og 'krydse'.

rytterdelinger fulgte med hele vejen på den anden side af floden. Da de var nået til vadestedet ved den stejle flodbred, satte de våbnene i hvil. Cheirisophos satte en krans på hovedet, smed kappen og var den første, der igen tog våbnene op. Han gav besked til alle om at følge hans eksempel og beordrede lochagerne at føre locherne i kolonner på begge sider af ham. Spåpræsterne slagtede herefter offerdyrene ud over floden, alt imens fjendens bueskytter og slyngekastere begyndte at skyde uden endnu at være helt på skudhold. Da varslerne var gunstige, begyndte samtlige soldaterne at synge en paian og råbe deres krigsråb. Og eftersom der var en hel del hetærer med hæren, var der også mange kvinder, der deltog i råberiet. Cheirisophos trådte herefter ud i floden med sin deling, mens Xenophon tog de hurtigste mænd fra bagtroppen og styrtede tilbage mod vadestedet overfor indfaldsvejen til de armenske bjerge. Han prøvede nemlig at give indtryk af at ville krydse floden dér og således afskære de ryttere, der havde taget opstilling ved floden.

Fjenden så nu, at Cheirisophos og hans mænd let kunne vade over, og at Xenophon med sine mænd styrtede tilbage i den retning, han kom fra. Rædselsslagne ved tanken om at blive afskåret flygtede de så hurtigt, de kunne, i retning af den vej, der førte op og væk fra floden. Og da de nåede vejen, skyndte de sig op i bjergene. Lykios, der anførte rytterdelingen, og Aischines, der anførte en deling peltaster under Cheirisophos, så deres vilde flugt og forfulgte dem. Soldaterne råbte imens til hinanden, at de ikke måtte sakke agterud, men skulle forfølge fjenden op i bjergene.

Cheirisophos forfulgte imidlertid ikke fjendens ryttere, da han var kommet over, man steg straks op på den stejle flodbred for at nedkæmpe fjenden, der var opstillet dér. Men da disse så, at deres egne ryttere var på flugt, og at der var hoplitter på vej imod dem, opgav de højdedragene over floden.

Da Xenophon så, at alting gik fint på den modsatte bred, trak han sig så hurtigt som muligt tilbage til det sted, hvor hæren var ved at krydse floden. Han kunne nemlig tydeligt se, at karducherne var på vej ned på sletten for at angribe bagtroppen.

Cheirisophos beherskede på dette tidspunkt højdedragene, mens Lykios og nogle af rytterne i deres forsøg på at forfølge fjenden havde erobret nogle tilbageladte trækdyr, og dertil noget flot tøj og nogle drikkebægre. Det græske tros var netop nu ved at krydse floden.

Xenophon vendte nu hæren med front mod karducherne og befalede sine lochager, at de hver især skulle opstille deres locher i enomotier og føre de enkelte enomotier frem til fronten langs venstre side. Lochagerne og enomotarcherne skulle dernæst marchere i retning mod karducherne, mens officerer i de bageste geledder skulle stille sig med front mod floden.⁵

Da karducherne så, at bagtroppen var ved at blive tømt for tros, og at den allerede fremstod ret tyndt besat, rykkede de hurtigere frem, mens de sang nogle underlige sange.

Cheirisophos havde i mellemtiden sikret sin position og sendte nu peltasterne, slyngekasterne og bueskytterne over til Xenophon med ordre om at hans befalinger. Men da Xenophon så dem i færd med at krydse floden, beordrede han dem via bud til at blive på den anden side af floden. I det øjeblik han selv

⁵ Der er tale om underordnede officerer (*ouragoi*), der har opsyn med agterenden i en phalanx (for at modvirke panik o.l.). De skal nu blive stående, så de kan lede tilbagetrækningen over floden. Teksten er dog temmelig vanskelig på dette sted.

begyndte at krydse floden med sine mænd, skulle de så fra den anden bred træde ud i floden på hans flanker og lade som om, de ville krydse den, spydkasterne med fingrene i kasteløkken, bueskytterne med en pil på strengen. De måtte dog *ikke* gå for langt ud i floden.

Til sine egne mænd gav han følgende ordre: de skulle synge en paian og styrte mod fjenden, så snart de hørte slyngestenen slå imod deres skjolde. I det øjeblik fjenden flygtede, og trompeten fra flodbredden gav tegn til forfølgelse, skulle de vende højre om og med officererne i bagtroppen som ledere skulle alle hurtigst muligt styrte mod floden og krydse den i god orden, så de ikke kom i vejen for hinanden.

“Tapperhedsprisen går til første mand på den modsatte bred,” sluttede han.

Karducherne kunne imens se, at de tilbageladte grækere nu ikke var særlig mange, eftersom mange - selv nogle af dem, der havde fået ordre om at blive - havde forladt deres post for at sikre sig et trækdyr, noget udrustning eller en hetære. Karducherne marcherede derfor dristigt frem og begyndte at skyde med slynger og buer. Grækerne sang imidlertid en paian og satte imod dem i løb, og fjenden, der var udrustet til at angribe i bjergene og derpå flygte, ikke til nærkamp, holdt ikke stand. Da kom så signalet fra trompeten, og fjenden begyndte at flygte endnu hurtigere. Men grækerne vendte rundt og flygtede over floden så hurtigt, de kunne. En del af fjendens mænd opdagede, hvad der foregik og løb tilbage til floden, hvor de med deres buer sårede nogle få mænd, men selv da grækerne var kommet over, kunne man tydeligt se, at hovedparten af fjenden stadigvæk var på vild flugt.

Imidlertid var de tropper, der skulle støtte Xenophons mænd under overgangen, i deres iver efter at vise deres mod, gået lidt for langt ud i floden og kom først tilbage over floden til hæren igen efter Xenophons mænd. Dette førte også til nogle sårede.

IV.4 Da de havde krydset floden, var det omkring midt på dagen. De stillede sig i marchorden og marcherede mindst fem parasanger gennem Armenien, der udelukkende bestod af slette og små stigninger. På grund af krigen mod karducherne lå der nemlig ingen landsbyer i nærheden af floden, men de nåede til en stor landsby, der havde et palads til satrapen, og de fleste huse var befæstede. Der var ligeledes rigeligt med forsyninger.

Herfra marcherede de to dagsrejser på 10 parasanger, hvorefter de krydsede Tigris' kilder. Herfra marcherede de tre dagsrejser på 15 parasanger, indtil de nåede Teleboas-floden, der var en smuk, men ikke særligt stor flod. Området kaldtes Vestarmenien, og der lå mange landsbyer nær ved floden. Det var under ledelse af Tiribazos, der tidligere var blevet storkongens gode ven, og når han var tilstede, var han den eneste, der måtte hjælpe storkongen til hest. Han red nu op til grækerne fulgt af nogle ryttere og meddelte via bud, at han ønskede at tale med deres ledere. Strategerne besluttede at lytte til ham og kom derfor indenfor hørevidde og spurgte, hvad han ville. Han svarede så, at han gerne ville slutte en våbenhvile: han ville ikke selv gøre grækerne noget, og de måtte til gengæld ikke brænde husene, men kunne frit tage de forsyninger, de havde behov for. Strategerne accepterede, og de sluttede våbenhvile på disse betingelser.

Herfra marcherede de tre dagsrejser på 15 parasanger henover sletten. Tiribazos fulgte efter i en afstand af omkring to kilometer med sin styrke, og de nåede til et palads, der var omgivet af mange landsbyer fulde af forsyninger. Grækerne slog lejr dér, men i løbet af natten faldt der en masse sne, hvorfor det næste morgen blev besluttet at indkvartere hver deling separat med dens strateg i

de enkelte landsbyer. Fjenden var nemlig ikke at se, og mængden af sne gjorde, at de nok var i sikkerhed.

På dette sted var der en masse gode ting: offerdyr, korn, gammel velduftende vin, rosiner og alle mulige slags bønner, men nogle af de soldater, der var gået et stykke uden for lejren for sig selv, sagde, at de om natten tydeligt havde set mange bål brænde. Strategerne besluttede derfor, at det ikke var sikkert at være indkvarteret separat, og at hæren igen skulle samles, hvilket blev gjort. Det så på det tidspunkt også ud til at klare op, men i løbet af natten væltede sneen ned, så den dækkede både våben og mændene, der lå på jorden. Trækdyrene var ligeledes fanget i sneen, og soldaterne var ikke meget for at stå op; så længe de lå stille dækket af den sne, der var fladet på dem, fik de nemlig varmen fra den.

Xenophon tog sig imidlertid sammen, stod op uden at klæde sig på og gav sig til at hugge brænde, hvilket straks førte til, at en anden mand stod op, tog øksen fra ham og fortsatte. Derpå var der også andre, der stod op for at tænde bål og salve sig. De havde nemlig fundet en stor portion af en slags salve lavet af svinefedt, sesam, bitre mandler og terpentin, som de brugte i stedet for olivenolie. Samme sted fandt de også noget parfume.

Herefter besluttede de igen at fordele soldaterne ud på husene i landsbyerne, hvilket soldaterne var glade for og gjorde under megen larm. Da de tidligere forlod det, var der imidlertid nogle, der havde sat ild til det hus, de havde været indkvarteret i, og disse mænd blev nu straffet for deres forbrydelse, idet de måtte tage til takke med de dårligste indkvarteringsforhold.

Om natten sendte de nu Demokrates fra Temnos i spidsen for en mindre styrke ud til bjergene, hvor de, der havde været udenfor lejren, sagde, de havde set bål. Demokrates var et naturligt valg, eftersom han tidligere havde givet dem mange rigtige oplysninger om en sag forholdt sig på den ene eller den anden måde. Da han vendte tilbage, kunne han fortælle, at han ikke havde set nogen bål, men han havde fanget en mand, der bar en persisk bue med pilekogger og en økse af den type, amazoner har, og ham havde han taget med.

Da de spurgte manden, hvor han var fra, svarede han, at han var perser og var gået ud fra Tiribazos' lejr for at skaffe forsyninger. De spurgte ham da, hvor stor Tiribazos' hær var, og hvorfor han havde samlet den, og fik det svar, at Tiribazos havde sin egen styrke og nogle chalybere og taochere, der gjorde tjeneste som lejetropper. Han havde samlet dem for at kunne angribe grækerne, når de passerede bjergene, idet den eneste vej gik gennem et snævert pas.

Da strategerne hørte det, besluttede de at samle hæren. De efterlod vagter, der skulle blive på stedet under strategen Sophainetos fra Stymphalos, og resten begyndte straks at marchere med den tilfangetagne perser som vejviser. Da hæren var på vej over bjergene, fortsatte peltasterne frem i højt tempo uden at vente på hoplitterne og i deres fremmarch fik de øje på fjendens lejr. Under megen råben og skrigen styrtede de mod den, og da barbarerne hørte larmen, holdt de ikke stand, men begyndte at flygte. Alligevel fik peltasterne dræbt nogle af dem og erobrede omkring 20 heste og dertil Tiribazos' telt, hvor de fandt bænke med sølvfodder, drikkebægre og nogle mænd, der hævdede, at de var hans bagere og mundskænke.

Da hoplitternes strateger hørte, hvad der var sket, besluttede de at vende tilbage til deres egen lejr så hurtigt som muligt, for at de efterladte vagter ikke skulle blive udsat for et angreb. Der blev straks givet trompetsignal til afmarch, hvorefter de forlod stedet, og selvsamme dag nåede de tilbage til lejren.

IV.5 Næste dag besluttede de at marchere så hurtigt som overhovedet muligt, førend fjendens hær samledes igen og fik besat passene før grækerne. De pakkede derfor i al hast og begyndte at marchere afsted igennem den dybe sne, og med sig havde de adskillige vejvisere. Endnu samme dag nåede de over højdedraget, hvorfra Tiribazos havde haft til hensigt at angribe dem, og slog lejr. Derfra marcherede de tre dagsrejser igennem ødemarken på tilsammen 15 parasanger frem til Euphrat. De krydsede den og gik kun i til navlen; og det hed sig da også, at dens udspring ikke var langt væk. Herfra marcherede de tre dagsrejser igennem sletteland, der var dækket af dyb sne, ialt 15 parasanger.⁶ Den tredje dagsmarch viste sig at være hård; nordenvinden blæste dem lige ind i ansigtet, skar igennem alt og gjorde folk helt stive af kulde. Så foreslog en af spåpræsterne, at man forrettede et slagtoffer til vinden, hvilket man så gjorde: og herpå var der bred enighed om, at det værste af vinden løjede kendeligt af. Imidlertid var sneen næsten to meter dyb, og derfor omkom mange af trækdyrene og slaverne, foruden omkring 30 soldater.

De klarede sig igennem natten ved at holde liv i bålene, for der var rigeligt med brænde på lejrpladsen. Men de, der kom senere, fik ikke noget brænde. Alligevel lod de førstankomne, som sad ved bålene, ikke efternølerne komme hen til ilden, medmindre de ville give dem noget af deres hvede, eller hvad de ellers havde at spise. Så hver især delte ud af, hvad de havde af mad. Efterhånden som bålene brændte, smeltede sneen under dem, og der opstod huller helt ned til jordbunden, så man kunne måle, hvor dyb sneen var.

Hele den næste dag marcherede de igennem sneen, og adskillige af mændene blev angrebet af ulvehunger. Xenophon, der havde kommandoen over bagtroppen, lod soldaterne samle op, når de faldt, men vidste ikke, hvad der var galt. Men da en, som havde erfaring med den slags, fortalte ham, at det helt klart var ulvehunger, og at de syge ville komme på benene igen, hvis de fik føde i sig, gik Xenophon igennem trosset og fordelte det, han fandt, til de syge. Han sendte også raske soldater rundt med mere mad til de syge, og så snart de havde fået noget at spise, kom de syge på benene igen og kunne fortsætte.

Under marchen kom Cheirisophos i skumringen frem til en landsby, og han fandt nogle kvinder og unge piger udenfor palisadeværket, mens de var ved at hente vand ved kilden. De spurgte grækerne, hvad de var for nogen, og tolken svarede på persisk, at de var på vej fra storkongen til satrapen. Kvinderne svarede, at det ikke var dér; de var omkring en parasang derfra. Men eftersom det var sent, gik grækerne sammen med vandbærerne ind i indhegningen til landsbyens høvding. Så Cheirisophos og alle de, der havde kræfter, slog lejr der; mens alle de soldater, som var for udmattede til at nå frem, måtte bivouakere uden at få aftensmad og uden ild. Nogle af disse soldater omkom der.

Desuden havde nogle af fjenderne fundet sammen og fulgte efter hæren, og de stjal de trætteste af trækdyrene og sloges indbyrdes om dem. Nogle af soldaterne var sattet agterud, fordi de havde fået synet ødelagt af sneen, andre fordi deres tær var faldet af deres fødder på grund af kulden. Det var en god beskyttelse af øjnene imod sneen at holde noget sort op for øjnene, mens man marcherede, og en god beskyttelse af fødderne, hvis man bevægede sig og aldrig stod stille, og hvis man tog sandalerne af om natten. Remmene skar sig ind i fødderne på dem, der sov med fodtøjet på, og selve sålerne frøs fast til foden. Det

⁶ Det er muligt at læse 5, 13 eller 15 parasanger alt efter hvilket håndskrift, man følger. Valget må afhænge af tolkningen af 'parasang'.

var nemlig primitive sandaler, der var lavet af ugarvet skind fra nyflæede okser, efterhånden som de gamle sandaler blev slidt op.

Disse strabadser gjorde altså, at nogle soldater var sattet agterud, og da de fik øje på en mørk plet, som sneen var forsvundet rundt omkring, regnede de med, at det var fordi den var smeltet. Den var faktisk smeltet på grund af en dampende varm kilde, som lå i en lysning i nærheden. Soldaterne drejede af, satte sig ned og nægtede at fortsætte. Da Xenophon, som kommanderede bagtroppen, fandt ud af det, tryglede han dem på alle tænkelige måder om ikke at blive tilbage, fordi, som han sagde, der var en hel flok fjender lige efter dem. Til sidst hidsede han sig også op, men de sagde bare, at så måtte han hugge dem ned, for de kunne under ingen omstændigheder fortsætte. Så besluttede han, at det bedste ville være om muligt at jage forfølgerne en skræk i livet, så de ikke gik løs på de syge.

Det var allerede mørkt nu, og fjenden kom nærmere under råben og skrigen; de var oppe at skændes om det, de havde stjålet. Så sprang soldaterne fra bagtroppen op og styrtede løs på fjenden, mens de syge skreg op, så højt de nu kunne, og slog deres spyd imod skjoldene. Fjenderne kastede sig i panik ned ad den sneklædte skræning til lysningen, og man hørte ikke en lyd fra dem siden.

Xenophon og hans del af hæren sagde da til de syge, at der ville komme nogen og hente dem næste dag, hvorefter de begyndte at marchere. Før de havde gået 700 meter, stødte de imidlertid på en del af soldaterne, der lå på vejen og hvilede sig i sneen indhyllet i deres kapper, og de havde ikke engang posteret vagter. Xenophon forsøgte med sine mænd at få dem til at rejse sig, men de sagde, at mændene foran ikke flyttede sig. Xenophon fortsatte langs delingerne og sendte de friskeste peltaster fremad med ordre om at finde ud af, hvad der holdt dem tilbage. De kom tilbage med den besked, at hele hæren var stoppet, så Xenophon og hans mænd bivuakerede også dér uden ild eller middagsmad, men de posterede dog først vagter så godt, de nu kunne.

Da det næsten var morgen sendte Xenophon sine yngste soldater ud for at få de syge på benene igen med ordre om at tvinge dem til at fortsætte. Cheirisophos sendte i mellemtiden nogle af soldaterne fra landsbyen ud for at undersøge, hvordan det gik med bagtroppen. Her var man glade for at se dem og lod dem overtage de syge for at bringe dem til lejren. Selv marcherede bagtroppen videre, og de havde ikke engang gået tre en halv kilometer, før de kom til den landsby, hvor Cheirisophos bivuakerede. Da de nu igen var samlet, anså de det for sikkert at indkvartere delingerne i landsbyerne: Cheirisophos blev, hvor han var, mens de andre officerer ved lodtrækning afgjorde, hvilken af de nærliggende landsbyer hver enkelt skulle tage til med sine mænd.

Her var der nu en lochag ved navn Polykrates fra Athen, der bad om tilladelse til at gå på togt for sig selv, hvorefter han fik de hurtigste soldater og styrtede til den landsby, som Xenophon havde fået ved lodtrækningen. Ved denne pludselige manøvre overraskede han alle beboerne og høvdingen inde i landsbyen, og sikrede sig 17 heste, der blev opdrættet specielt som tribut til storkongen, og høvdingens datter, der netop var blevet gift for otte dage siden; hendes mand var dog ude at jage harer og blev derfor ikke fanget i landsbyen.

Landsbyens huse lå under jorden med en indgang, der mindede om en brønd, men der var god plads nede i selve husene. Der var gravet indgange til trækdyrene, og menneskene kom ned ved hjælp af stiger. De havde geder, svin, okser, fugle og disses afkom inde i husene, og det var også dér kvæget blev fodret med foder, der ligeledes opbevarede indenfor. Der stod også hvede, byg, bønner og bygvin i store krukker, hvori der både flød byg og lange og korte strå uden knæ

på overfladen. Hvis man blev tørstig, måtte man tage et strå og suge igennem det, og selvom det var en meget stærk vin, hvis ikke man blandede vand i, var den ganske lækker, når først man havde vænnet sig til den.

Xenophon spiste her middag med landsbyens leder og fortalte ham, at han ikke skulle være bange for at miste sine børn, og før de tog afsted igen, ville de fylde hans hus med forsyninger til gengæld for dem, de tog; han skulle bare være hæren en god vejviser, indtil de nåede til et andet folk. Dette lovede han, og for at vise sin gode vilje fortalte han, hvor han havde gravet noget mere vin ned. Under disse luxuriøse indkvarteringsforhold sov soldaterne så med en vagt på høvdingen og opsyn med hans børn.

Næste dag tog Xenophon høvdingen med til Cheirisophos, og på vejen besøgte han soldaterne i de landsbyer, de passerede. Overalt fandt han, at der blev sørget godt for dem, og at de var ved godt mod; faktisk var der ikke et eneste sted, soldaterne lod ham gå, før de havde serveret morgenmad for ham og høvdingen, og alle steder var bordet lige veldækket med lam, gedekid, svin, kalv, fugl og dertil alle mulige slags brød af hvede og byg. Og hver gang man ville drikke en skål med en ven, måtte man trække ham hen til den store krukke, hvor man måtte bøje sig fremover og slubre drikken i sig som en anden okse. De lod også høvdingen tage, hvad han ville, men han afslog alt. Kun når han fik øje på et familiemedlem, tog han vedkommende med sig.

Da de nåede til Cheirisophos, fandt Xenophon soldaterne, der var indkvarteret dér, iført kranser af tørt hør. Opvartningen blev varetaget af armenske drenge, der var ikklædt lokale dragter, og soldaterne gav dem deres ordrer ved hjælp af tegnsprog.

Da Cheirisophos og Xenophon havde hilst varmt på hinanden, spurgte de ved hjælp af en persisk tolk i fælleskab høvdingen, hvad det var for et land. Han svarede, at det var Armenien. De spurgte ham så, hvem hestene blev opdrættet til, og han svarede, at de var afgift til storkongen. Det nærmeste land var Chalybes, og han viste dem den vej, der førte dertil.

Derpå tog Xenophon høvdingen med til sit private kvarter, hvor han gav ham en hest, han havde fået, da den allerede var ret gammel. Han bad ham fodre den op og derpå ofre den; han havde nemlig hørt, at den var viet til Helios. Rejsen havde imidlertid svækket den, og han var bange for, at den ville dø. Selv tog han nogle føl og gav et til hver af de andre officerer. Hestene her var mindre end de persiske, men meget mere fyrige. Høvdingen lærte dem også at binde hestenes og trækdyrenes hove ind i små sække, når de skulle føre dem gennem sne; uden sække på hovene ville de nemlig synke i til maven.

IV.6 Otte dage derefter overlod han Cheirisophos vejviseren, og han lod hele høvdingens husstand blive tilbage med undtagelse af hans søn, der var begyndt at blive voksen; ham overlod han til Episthenes fra Amphipolis at passe på. Så kunne høvdingen også få ham med hjem, hvis han viste sig at være en pålidelig vejviser. De fyldte høvdingens hus op så godt, de kunne, pakkede sammen og brød op, og høvdingen selv, som de ikke havde bundet, viste vej igennem sneen. Snart var de ved enden af den tredje dagsmarch, og Cheirisophos blev rasende på ham, fordi han ikke havde ført dem til nogen landsbyer; men han svarede, at der slet ikke var nogen på det sted. Cheirisophos slog ham så, men lod være med at binde ham, og senere, om natten, stak han af og lod sin søn blive tilbage. Netop dette - at vejviseren blev mishandlet og bagefter ikke bevogtet ordentligt - var den eneste anledning til uoverensstemmelse imellem Xenophon og

Cheirisophos på hele marchen. Episthenes forelskede sig i drengen, og han tog ham også med hjem, hvor han senere blev Episthenes' mest betroede tjener.

Derefter tilbagelagde de syv dagsmarcher på hver fem parasanger frem til Phasis-floden, som er 30 meter bred. Så tilbagelagde de to dagsmarcher, ialt ti parasanger, men ved den sidste stigning før sletten ventede en styrke af chalybere, taocher og phasianere på dem. Da Cheirisophos fik øje på fjenden oppe på højdedraget, kommanderede han holdt i en afstand af fem en halv kilometer for ikke at nærme sig dem i marchformation. Han sendte ordrer til de andre om også at føre deres locher frem, så hæren kunne komme til at stå i slagorden. Da bagtroppen var nået op til ham, kaldte han strategerne og lochagerne til sig og sagde:

“Som I kan se, har fjenden besat bjergpasset. Det er på tide at finde den mest egnede taktik. Efter min mening bør vi give soldaterne ordre til at tilberede morgenmad og så selv diskutere, om vi skal forcere bjerget allerede i dag eller først i morgen.”

“Og efter *min* mening,” sagde Kleanor, “må vi se at få spist så hurtigt, vi kan, udruste os til kamp og snarest muligt gå løs på de fyre. Hvis vi spilder hele dagen, så vil de fjender, der nu holder os under opsyn, blive dristigere, og hvis de først bliver det, så kommer der sikkert flere til.”

Efter ham tog Xenophon ordet:

“Hør engang, hvad jeg mener: hvis vi bliver tvunget til at kæmpe, så må vi forberede os på at slå hårdest muligt fra os. Men hvis vi vil over det pas på den letteste måde, så mener jeg, at vi skal overveje, hvordan vi får færrest mulige hug og mister færrest mulige mænd. Nå, det vi kan se af bjerget, strækker sig over mere end 10 kilometer, men der er ikke nogen bevogtning at se andre steder end på selve vejen. Det er da meget bedre at prøve at tage initiativet og snige os til at tage nogle af de ubefæstede dele af bjerget, uden at de ser os; det er ihvertfald bedre end at gå til angreb på befæstede stillinger og kampberedte mænd. Det er jo væsentligt lettere at gå opad, når man ikke skal kæmpe, end ligeud med fjender på begge sider. Det er også lettere at se, hvad der er foran én om natten, når man ikke skal kæmpe, end om dagen, hvis man skal. På samme måde er en ujævn vej behageligere at gå på, når man ikke skal kæmpe, end en jævn, hvis der hele tiden bliver skudt efter ens hoved.

Og jeg tror da bestemt, at vi kan snige os til det bjerg dér; vi kan jo bare gå om natten, så vi ikke bliver set, og gå så langt udenom, at de ikke hører os. Jeg tror, at hvis vi fingerer et angreb her, vil vi finde resten af bjerget så meget mere øde. Fjenden bliver snarere hér i en flok, vil jeg tro. - Men sig mig, hvorfor er det mig, der kommer med forslag om den ædle tyvekunst? Jeg har jo hørt, Cheirisophos, at alle I jævnbyrdige spartiatræner i at stjæle allerede fra drengene af, og at der ikke er nogen skam forbundet med det, tværtimod - forsåvidt som det ikke er noget, der er forbudt. Jeg har også hørt, at det ligefrem er skik og brug hos jer at man får pisk, hvis man bliver grebet på fersk gerning, for at man kan lære at stjæle mest muligt og gøre det uopdaget. Derfor synes jeg ærligt talt, at du nu har alle tiders chance til at give en prøve på din opdragelse ved at passe på, at vi ikke bliver grebet på fersk gerning, mens vi “stjæler” det bjerg, - så vi ikke får prygl!”

“Ja,” sagde Cheirisophos så, “jeg kan love dig for, at I athenere også har ry for at være skrappe til at stjæle fra det offentlige, selvom tyven løber en stor risiko. De af jer, der er dygtigst til det, er ovenikøbet dem, som bliver holdt i størst anseelse, - hvis I da ellers mener det dér med, at det er de dygtigste, der er værdige til at regere. Derfor er det vist også på tide, at *du* viser lidt af din opdragelse.”

“Jamen,” sagde Xenophon, “i så fald er jeg parat til med bagtroppen at tage hen for at besætte bjerget, når vi altså har fået morgenmad. Og jeg har endda vejvisere, for mit lette infanteri lagde et baghold for de røvere, der fulgte efter os, og fangede nogle af dem. Fra dem har jeg fundet ud af, at man godt kan komme op på bjerget; der er faktisk geder og kvæg, der går på græs deroppe. Hvis vi derfor først engang får besat en del af bjerget, så er det også tilgængeligt for trækdyrene. Jeg regner egentlig slet ikke med, at fjenden holder stand, når de ser, at vi er på niveau med dem; de har da ihvertfald ikke lyst til at komme ned til os for øjeblikket.”

Cheirisophos sagde: “Hvorfor skal *du* egentlig tage afsted fra din post i bagtroppen? Nej, send dog nogle andre, hvis der ikke melder sig nogen frivillige.” Derpå tog Aristonymos fra Methydrion afsted med sine hoplitter sammen med Aristetas fra Chios og Nikomachos fra Oite og deres lette infanterister. De indgik en aftale om at tænde en masse bål, når de fik kontrol over toppen, hvorpå de spiste morgenmad. Efter morgenmaden førte Cheirisophos hæren omtrent to kilometer længere frem mod fjenden for så vidt muligt at give indtryk af, at det var den vej, han ville fortsætte ad.

Da de havde spist aftensmad, og natten faldt på, brød de udvalgte soldater op og besatte bjerget; de andre blev, hvor de var. Det gik så op for fjenden, at bjerget var besat, og hele natten lang var de på vagt og brændte mange bål. Men da det blev dag, forrettede Cheirisophos et offer og førte hæren afsted ad vejen, mens de, der havde besat bjerget, fulgte med oppe på højderne. Og af fjenden forblev de fleste ved passet, men en del af dem gik imod de grækere, der var på toppen. De kom i kamp, før hovedstyrkerne stødte sammen, og grækerne fik overtaget og gav sig til at forfølge fjenden. Samtidig stormede peltasterne nede fra hovedstyrken op imod dem, og Cheirisophos fulgte efter med hoplitterne i ilmarch. Da fjenden nede på vejen så, at de var ved at tabe længere oppe, flygtede de. Der faldt ikke så mange af dem, men der blev erobret enormt mange vidjeskjolde, som grækerne huggede i stykker med deres krumsværd og gjorde ubrugelige.⁷ Da hele hæren var kommet derop, forrettede de et offer og opstillede et sejrstegn, hvorpå de drog ned på sletten. Her kom de til nogle landsbyer, der bugnede af alle mulige gode ting.

IV.7 Derpå marcherede de fem dagrejser på ialt 30 parasanger ind i taochernes land. Så slap forsyningerne op, for taocherne boede i stærke fæstninger, og de havde taget al deres proviant med sig derind. Da grækerne kom til en fæstning, hvor der ganske vist hverken var by eller huse (selvom der boede en masse mænd, kvinder og husdyr), gik Cheirisophos straks til angreb, så snart han var kommet derhen. Da den første angrebsbølge måtte vige, blev den afløst af en anden, og endnu en. Man kunne nemlig ikke omringe stedet, eftersom der var stejle skrænter hele vejen rundt. Da Xenophon nåede frem med hoplitterne og peltasterne fra bagtroppen, var det, at Cheirisophos sagde:

“Du kommer som kaldet! Den stilling *skal* indtages, for vi har ingen forsyninger til hæren, medmindre vi kan erobre den.”

Da Xenophon spurgte, hvad der var i vejen for at rykke lige frem, svarede Cheirisophos:

⁷ Græske hoplitter - og især ryttere - havde ofte i stedet for det alm. sværd (*xiphos*) et tungt, enægget hugsværd (*machaira*).

“Den indgang, du kan se, er den eneste, der er. Men så snart man prøver at komme frem der, så ruller de sten ned fra den klippe, der springer frem. Og den, der bliver ramt, går det sådan her.” Her pegede Cheirisophos på nogle mænd, der havde brækket benene eller ribbenene.

“Jamen, når de har brugt deres sten op,” sagde Xenophon, “er der så noget som helst i vejen for at rykke frem? Der er jo ikke særlig mange mennesker at se deroppe, og af dem er kun to eller tre fuldt udrustet. Og som du selv kan se, så er der kun omkring 45 meter at passere, hvor vi er udsat; og af det igen er ca. 30 meter tæt dækket af store grantræer. Og hvis mændene står bag dem, hvad skulle stenene så kunne gøre dem - om de så bliver kastet eller rullet? Tilovers bliver der altså 15 meter, som vi må styrte forbi, så snart stenene holder op med at falde.”

“Jamen,” sagde Cheirisophos, “så snart vi nærmer os området med granerne, vælter det jo ned med sten.”

“Det er netop sådan, vi gerne vil have det. Så bruger de jo hurtigere deres sten op. Men lad os se, om vi ikke kan komme derhen, hvorfra der kun er en lille bid vej at løbe, og hvorfra vi lettere kan trække os tilbage, hvis vi vil.”

Så gik Cheirisophos, Xenophon og lochagen Kallimachos fra Parrasia derhen (det var nemlig hans tur til at kommandere bagtroppen den dag), mens de andre lochager blev tilbage i sikkerhed. Derpå kom der så op mod 70 mennesker hen under træerne, ikke i en gruppe, men en ad gangen, mens hver især passede mest muligt på. Både Agasias fra Stymphalos og Aristonymos fra Methydrion, som var lochager i bagtroppen, og også nogle andre, stillede sig op uden for granerne. Der var nemlig ikke plads til mere end én loche imellem træerne. Så var det, at Kallimachos fik en idé: han løb to-tre skridt ud fra det træ, han stod i ly af, og da stenene begyndte at falde, trak han sig lynhurtigt tilbage igen. Hver gang, han løb frem, spildte fjenden mindst ti vognlæs sten. Og da Agasias så, hvad Kallimachos gjorde, og ydermere at hele hæren så på, blev han bange for ikke at blive den første, der nåede op til fæstningen. Han sagde derfor ikke noget, hverken til Aristonymos, som stod lige ved siden af ham, eller til Eurylochos fra Lousoi, der ellers begge to var hans gode venner, eller overhovedet til nogen som helst, men løb selv af sted og passerede dem alle sammen. Men da Kallimachos så ham løbe sig forbi, greb han fat i kanten af hans skjold - og i mellemtiden løb Aristonymos fra Methydrion forbi dem, og efter ham Eurylochos fra Lousoi. Alle disse lochager prøvede nemlig at overgå hinanden i tapperhed og kappedes derfor konstant. På den måde lykkedes det dem at indtage fæstningen, mens de sloges indbyrdes; for da de først var kommet ind, faldt der ikke flere sten ned deroppefra.

Og her så de nu et virkeligt uhyggeligt syn: kvinderne kastede deres børn ud over siden og sig selv lige bagefter, og mændene gjorde ligesådan. Her var det, at lochagen Aineas fra Stymphalos så en mand iført noget meget flot tøj, der løb hen for at kaste sig ud. Han greb fat i ham for at holde ham tilbage, men manden trak ham til sig, og de røg begge to ud over siden og ned ad klipperne, hvor de blev dræbt. Der blev derfor ikke taget særlig mange fanger, men til gengæld mange okser, æsler og får.

Derefter marcherede de syv dagsrejser på ialt halvtreds parasanger igennem chalybernes land. Disse var de dristigste af de mennesker, hvis land de rejste igennem, og det kom til åben kamp med dem. De havde pansere af linned, som nåede dem til underlivet, men i stedet for læderstrimler forneden havde de tykke, knyttede reb. De brugte også benskiner og hjelme, og i bæltet bar de en lille kniv, der mindede om en krum spartanerkniv. Den brugte de til at gøre det

af med dem, de kunne få bugt med, og de gik rundt med hoveder, som de havde skåret af deres slagne fjender. Når de regnede med, at fjenden ville kunne se dem, dansede og sang de. De havde også spyd på omtrent syv meter, som kun havde én spids. De blev i deres bebyggelser, og når grækerne havde passeret, fulgte de efter dem under stadige træfninger. De boede i fæstninger, og der havde de bragt deres proviant ind, så grækerne fik ingen glæde af den, men måtte leve af det kvæg, de havde taget fra taocherne.

Derefter nåede grækerne til floden Harposos, som er 120 meter bred. Herfra marcherede de fire dagsrejser på ialt 20 parasanger hen over sletten, frem til nogle landsbyer. Her blev de i tre dage og supplerede deres forråd. De marcherede så fire dagsrejser på ialt 20 parasanger frem til en stor, rig by med mange indbyggere. Den hed Gymnias. Den lokale hersker sendte en vejviser fra dette område til grækerne for om muligt at lede dem igennem hans egne fjenders område. Vejviseren mødte så op og sagde, at han inden for fem dage ville føre dem til et punkt, hvorfra de ville kunne se havet. Hvis han svigtede sit løfte, sagde han videre, måtte de slå ham ihjel.

Med ham som vejviser faldt de så ind i fjendeland, og han opfordrede dem til at afbrænde og hærge området, hvilket tydeligt viste grækerne, at det var derfor, han var kommet, og ikke af velvilje overfor grækerne.

På den femte dag nåede de frem til bjerget, som hed Theches. Og da de forreste var kommet op på bjerget og så ned på havet, blev der en frygtelig råben og skrigen. Da Xenophon og folkene i bagtroppen hørte det, troede de, at de blev angrebet forfra af nye fjender, idet de var blevet fulgt af indbyggerne i det område, de havde afbrændt. Soldaterne i bagtroppen havde dræbt nogle og taget andre til fange ved et baghold, og de havde erobret omtrent 20 vidjeskjolde beklædt med ugarvede oksehuder, der endda stadig havde hår på. Men da råbet tog til i styrke og kom nærmere, og flere og flere soldater hele tiden stormede op mod dem foran, der blev ved med at råbe, og råbet tog til, jo flere, der nåede derop, - da mente Xenophon, at der måtte være noget endnu vigtigere på færde. Han steg til hest, fik fat i Lykios og rytterne, og red til undsætning. Snart kunne de høre soldaterne råbe: "Havet! Havet!", og råbet gik ned igennem hæren.

Så stak alle i løb, også bagtroppen, og der blev drevet på heste og trækdyr, og da alle var nået op på toppen, - da faldt de allesammen hinanden om halsen med tårer i øjnene, soldater, strateger og lochager.

På en eller andens opfordring begyndte alle så pludselig at samle sten sammen og bygge en stor varde. Der arrangerede de så en hel bunke af ugarvede oksehuder, vandrestokke, og også de skjolde, de havde taget som krigsbytte. Vejviseren gav sig til at hugge skjoldene itu selv og opfordrede soldaterne til at gøre som han. Herpå lod de ham gå, efter først at have givet ham gaver af det fælles gods - en hest, en sølvskål, noget persisk tøj og ti dareiker.⁸ Han ville især gerne have deres fingerringe, og soldaterne gav ham mange af dem. Han udpegede en landsby for dem, hvor de ville kunne slå lejr, og den vej, de skulle følge ind i makronernes land. Da det var blevet aften, tog han afsted for at kunne rejse i ly af natten.

IV.8 Derfra rejste grækerne tre dagsrejser på 10 parasanger gennem makronernes land. På den første dag nåede de den flod, der dannede grænse mellem

⁸ En dareik er en persisk guldmønt med en værdi af ca. 20 sølvdrachmer, således benævnt efter det prægede portræt af kong Dareios I.

makronernes og skythernes lande; på deres højre side var terrænet meget vanskeligt og på venstre side lå en anden flod. Det var den første, de måtte krydse, og den flød sammen med den anden flod.

Floden, der dannede grænse, havde en del træer som bevoksning ved bredden - ikke så tykke, men de stod tæt. Da grækerne nåede hertil, begyndte de at fælde dem, da de var ivrige efter at komme væk så hurtigt som muligt. Makronerne havde imidlertid opstillet sig i slagorden på den modsatte bred med vidjeskjolde, lanser og chitoner lavet af hår ved det sted, hvor grækerne måtte krydse. Her kom de med opmuntrende tilråb til hinanden, mens de smed med sten, der dog ikke kom langt nok til at gøre nogen skade, men faldt i floden.

Her var der nu en peltast, der sagde, at han havde været slave i Athen, der kom hen til Xenophon og sagde, at han kunne dette folks sprog.

“Jeg tror faktisk, at det her er mit fædreland,” fortsatte han, “og hvis ikke der er noget i vejen for det, vil jeg forsøge at tale med dem.”

“Det er der ikke spor i vejen for,” sagde Xenophon. “Tal du bare med dem, og prøv først og fremmest at finde ud af, hvem de er.”

Peltasten spurgte nu, og de svarede, at de var makroner.

“Spørg dem så,” fortsatte Xenophon, “hvorfor de har stillet sig i slagorden og absolut vil være vores fjender.”

Svaret hertil var, at det jo var grækerne, der invaderede deres land.

Strategerne lod så meddele, at de ikke var kommet med onde hensigter, men havde ført krig mod storkongen og var på vej hjem til Grækenland; derfor ville de gerne ud til havet. Makronerne spurgte, om de var villige til at sværge på det, og de svarede, at de da gerne ville udveksle troskabsløfter. Derpå gav makronerne en af deres lanser til grækerne, mens grækerne gav dem en græsk. Makronerne sagde nemlig, at det var sådan, det foregik hos dem, og begge parter tog guderne til vidne på deres løfter.

Straks da løfterne var afgivet, begyndte makronerne at hjælpe til med at fælde træerne og bane en vej for at få grækerne over floden, alt imens de behandlede dem venligt. De stillede også så godt et marked, som de kunne, til rådighed og agerede vejvisere for grækerne i tre dage, indtil de havde ført dem til den kolchiske grænse. Her lå et bjerg, der var højt, men dog muligt at passere. Kolcherne var imidlertid opstillet i slagorden på bjerget, og derfor opstillede grækerne som det første deres slagorden for at nærme sig bjerget fuldstændig kampklare. Strategerne trådte dernæst sammen for at diskutere, hvordan de med størst fordel kunne udkæmpe slaget. Xenophon var af den mening, at de skulle opløse phalanxen og i stedet opstille locherne kolonnevis:

“En phalanx vil nemlig straks blive brudt,” sagde han, “eftersom vi nogle steder vil have svært ved at komme frem, mens det andre steder går let. Og det vil gøre soldaterne modløse det ene øjeblik at gå i sluttet phalanx, det andet øjeblik se, at den er brudt. Hvis vi opstiller phalanxen mange mand dyb og dernæst marcherer frem, vil fjendens fløje række ud over vores, og så er de frie til at gøre, hvad de vil, med dem. Hvis vi kun opstiller phalanxen få mand dyb, skulle det være underligt, hvis ikke den blev gennembrudt, når fjendens samlede styrke falder mod os, mens en mængde pile flyver os om ørerne. Skulle dette ske et sted i phalanxen, vil det skade den hele. Jeg synes derfor, vi skal opstille locherne kolonnevis og ved at sprede dem ud lade dem dække et så stort område, så de yderste når ud over fjendens fløje. På den måde vil vi ikke blot opnå, at vi i de yderste locher vil nå ud over fjendens phalanx, men når vi marcherer frem i kolonner, kan vi også sørge for, at vores bedste mænd fører an. Og hver lochag

kan finde et sted, hvor terrænet er let at marchere i. Det område, der bliver mellem locherne, vil fjenden ikke med fordel kunne udnytte, fordi de så vil have locher på begge sider, og det er heller ikke let at bryde gennem en loche, der marcherer i kolonne. Skulle der nu komme pres på en af locherne, vil den nærmeste kunne komme til hjælp, og fjenden vil være slået, hvis det lykkes en loche at nå toppen bare ét sted.”

Dette forslag blev vedtaget, og de opstillede locherne i kolonner. Xenophon gik nu hen forbi rækkerne fra højre mod venstre, mens han sagde til soldaterne:

“Soldater! Mændene foran jer er det eneste, der forhindrer os i at være det sted, vi har kæmpet så længe for at nå. Lad os da se, om vi ikke kan æde dem rå.”

Da hver enkelt officer havde fundet sin position og opstillet locherne i kolonner, var der omkring 80 locher bestående af hoplitter med omtrent 100 mand i hver. Peltasterne og bueskytterne delte de op i tre delinger på omtrent 600 mand hver: en stod på den udvendige side af venstre flanke, en på den udvendige side af højre flanke og et i hærens midte. Derpå sendte strategerne en ordre om rundt til soldaterne om at bede, og efter bønnen sang de en paian og marcherede frem. Cheirisophos, Xenophon og de peltaster, der var hos dem, nåede ud over fjendens phalanx, og da fjenden så dette, løb nogle ud på højre flanke for at møde dem, andre ud på venstre, og derved skabte de et stort tomrum midt i deres egen phalanx. Da peltasterne fra det arkadiske kontingent under ledelse af Aischines fra Akarnania så, at der var ved at opstå et hul i fjendens slagorden, troede de, at fjenden flygtede, og styrtede fremad under høje råb. De var så de første, der kom op på bjergets top, og de arkadiske hoplitter under ledelse af Kleanor fra Orchomenos, var lige efter. Da disse hoplitter først begyndte deres hastige fremmarch, stod fjenden ikke længere imod, men vendte om og flygtede i forskellige retninger. Grækerne nåede op og slog sig ned i området, der havde mange landsbyer med rigelige forsyninger.

Stedet var helt normalt, bortset fra de mange bikuber med en honning, der gjorde alle de soldater, der spiste af den, sindssyge og fik dem til at brække sig; alle fik diarré og kunne ikke stå op. De, der kun havde spist lidt, opførte sig fuldstændigt som fulde folk; de, der havde spist meget, var som vanvittige, og der var faktisk også nogle, der lå som døde. Hæren så derfor ud, som om den havde lidt et nederlag, med mange soldater liggende rundt omkring, og modløsheden var stor. Næste dag var der dog ingen, der var døde, og omkring et døgn efter at de havde spist honningen, begyndte vanviddet at tage af. Tredie og fjerde dag begyndte de at stå op, en smule omtågede, som om de havde taget medicin.

Derefter marcherede de to dagsrejser på syv parasanger og nåede til Trapezunt, en beboet græsk by ved Sortehavet, der var grundlagt som koloni i Kolchis af Sinope. Her blev de omkring 30 dage i områdets landsbyer, og med disse som base plyndrede de Kolchis. Borgerne i Trapezunt stillede et marked til rådighed for grækerne, tog godt imod dem og gav dem okser, hvede og vin som gaver. De forhandlede også med grækerne på vegne af de nærmest beliggende kolchiske folk - især dem, der boede på sletten; fra dem kom der også okser som gaver.

Dernæst gjorde grækerne parat til det offer, de tidligere havde lovet guderne, og de havde fået tilstrækkeligt med okser, så de kunne ofre til Zeus Soter og Herakles som tak for deres førerskab, og også opfyldte deres løfter til de andre guder. De arrangerede også en sportskamp på det sted på bjerget, hvor de havde slået lejre. De overlod det til Drakontios fra Sparta at finde en løbebane og forestå

kampene. Han var blevet sendt i eksil allerede som dreng, fordi han ved et uheld havde dræbt en anden dreng med en spartanerkniv.

Da ofringen var afsluttet, overlod de skindene til Drakontios og bad ham føre dem til det sted, hvor han havde lavet løbebanen. Han pegede imidlertid på det sted, hvor de netop stod, og sagde:

“Denne bakke er fantastisk velegnet til løb, ligemeget hvor man vil.”

“Jamen, hvordan kan man bryde på et sted, hvor jorden er så hård og bevokset?” spurgte de, hvortil han svarede:

“Ja, det vil gå hårdere ud over taberen.”

Konkurrencerne bestod af et løb på et stadig for drenge, hovedsageligt fanger, et langdistanceløb, hvor mere end 60 kretere deltog, og desuden brydning, boksning og pankration. Det var en fantastisk forestilling, eftersom der var mange deltagere, og når nu alle kammeraterne så på, var deltagerne meget opsatte på at vinde. Der var også et hestevæddeløb, hvor man skulle ride ned af skråningen, vende nede ved havet og ride op til alteret igen. Adskillige heste nærmest rullede ned af skråningen, mens opturen var så stejl, at hestene dårligt nok kunne gå. Dette medførte megen råben og skrigen, latter og opmuntrende tilråb.